

2005

VLIEGEND HERT IN HET RIJK VAN NIJMEGEN

JOHN T. SMIT

Vliegend hert in het Rijk van Nijmegen

2005

- tekst John T. Smit
- productie Stichting European Invertebrate Survey - Nederland
Postbus 9517, 2300 RA Leiden
Tel. 071-5687670, e-mail: eis@naturalis.nl
- rapportnummer EIS2005-10
- oplage 50 exemplaren
- opdrachtgever Expertisecentrum LNV
- relatienummer LNV 150433
- verplichtingnummer LNV 3.912.080
- contactpersonen drs. A.H. Hoffmann & ir. F. Koomen
- foto voorpagina De bosrand van het Reichswald langs de Grensweg,
tijdens de excursie op de voorlichtingsdag Vliegend hert
op 5 juli 2005. Foto John Smit.

INHOUDSOPGAVE

1. Inhoudsopgave.....	3
2. Samenvatting.....	4
3. Dankwoord.....	5
4. Inleiding.....	6
5. Methoden.....	7
5.1. Publiciteit.....	7
5.2. Voorlichtingsdag.....	8
5.3. Veldwerk.....	8
6. Resultaten.....	9
6.1. Waarnemingen.....	9
6.2. Voorlichtingsdag.....	9
6.3. Veldwerk.....	9
7. Discussie.....	11
7.1. Verspreiding.....	11
7.2. Voorlichtingsdag.....	11
7.3. Mortaliteit.....	11
8. Aanbevelingen.....	14
9. Literatuur.....	15
10. Bijlage 1. Oproep.....	16
11. Bijlage 2. Poster.....	17
12. Bijlage 3. Deelnemerslijst voorlichtingsdag.....	18
13. Bijlage 4. Waarnemingen Rijk van Nijmegen.....	19

SAMENVATTING

In 2005 heeft EIS-Nederland in opdracht van het Expertise centrum van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen. Dit betrof een inhaalslag verspreidingsonderzoek in het kader van het Amendement van der Ham.

De voorgenomen doelen daarbij waren:

- Een zo'n goed mogelijk beeld te krijgen van de actuele verspreiding van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen.
- Het achterhalen van de voortplantingsplekken.
- Door middel van een voorlichtingsdag de verschillende beherende instanties te attenderen op het voorkomen van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen, in de hoop meer waarnemingen binnen te krijgen.

Een regionaal mediaoffensief, onder andere in de kringen van natuurliefhebbers, heeft er voor gezorgd dat er 23 betrouwbare waarnemingen van vliegende herten zijn binnengekomen uit het Rijk van Nijmegen. Dit is bijna 10% van het totaal aantal Nederlandse waarnemingen uit 2005. Dit is een groot aandeel gezien het geringe oppervlakte ten opzichte van de overige verspreidingsgebieden in Nederland. Naast de waarnemingen van volwassen kevers zijn er ook op twee zekere voortplantingsplekken aangetroffen. Deze informatie geeft, gecombineerd met de verspreidingsgegevens uit Nordrhein-Westfalen, een goed inzicht in de verspreiding van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen en het aangrenzende Duitse Reichswald.

Tijdens de voorlichtingsdag georganiseerd op 5 juli in Groesbeek heeft Klaus Kretschmer van het Biologisch station im Kreis Wesel e.V. een lezing gehouden over het voorkomen van het vliegend hert in Nordrhein-Westfalen, waarbij ook de ervaringen met het beheer aan bod kwamen. Tevens was een vertegenwoordiger van het NABU Naturschutzstation e.V. uit Kranenburg aanwezig. Met deze contacten is de kiem gelegd voor een internationale samenwerking tot het behoud van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen en aangrenzend Duitsland.

DANKWOORD

De volgende personen worde hartelijk bedankt voor hun bijdrage aan het vliegend hert project in de omgeving Nijmegen. Paul Hendriks (Golbert) en Klaus Kretschmer (Wesel, Duitsland) voor het geven van een lezing op de voorlichtingsdag te Groesbeek. Dietrich Cerff (Kranenburg, Duitsland) voor het vertalen van de uitnodiging en het programma van de voorlichtingsdag. René Krekels wordt bedankt voor zijn inbreng in het verspreidingsonderzoek.

INLEIDING

In 2004 is door EIS-Nederland in opdracht van het Expertisecentrum van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een onderzoek uitgevoerd naar de verspreiding van het vliegend hert in Nederland. Uit dat onderzoek is gebleken dat het vliegend hert nog in vier kerngebieden voorkomt. In navolging van dat onderzoek heeft EIS-Nederland in 2005 een inhaalslag uitgevoerd naar de verspreiding in het Rijk van Nijmegen, één van de vier kerngebieden. Beide betroffen een inhaalslag verspreidingsonderzoek in het kader van het Amendement van der Ham.

De voorgenomen doelen hierbij waren:

- Een zo'n goed mogelijk beeld krijgen van de verspreiding van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen.
- Het achterhalen van de voortplantingsplekken.
- Door middel van een voorlichtingsdag de verschillende beherende instanties te attenderen op het voorkomen van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen, in de hoop meer waarnemingen binnen te krijgen.

METHODEN

Voor het onderzoek zijn de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Het schrijven van oproepjes voor verschillende media om waarnemingen van het vliegend hert door te geven.
- Het organiseren van een voorlichtingsdag voor de verschillende beherende instanties in de omgeving Nijmegen.

PUBLICITEIT

Om een zo'n goed mogelijk beeld te krijgen van de verspreiding van het vliegend hert in het gebied is er een regionaal mediaoffensief ontketent. Zo zijn er oproepjes verstuurd naar diverse regionale en landelijke media. Daarnaast zijn in verschillende natuurtijdschriften artikelen verschenen over het vliegend hert, met daarin een oproep tot het doorgeven van waarnemingen (zie bijlage 1). Tevens is er een poster gemaakt over het voorkomen in het Rijk van Nijmegen en een oproep tot het doorgeven van waarnemingen (zie bijlage 2). Daarnaast zijn er op twee relevante e-mail nieuwsgroepen oproepjes geplaatst. In totaal zijn de volgende aantallen verspreid:

- 133 oproepjes voor regionale en landelijke media.
- 7 uitgebreide oproepjes, of zelfs inhoudelijke artikelen, voor natuurtijdschriften.
- 93 posters voor campings, bungalowparken, bezoekerscentra en natuurverenigingen in en rond het Rijk van Nijmegen.

De media hebben veel aandacht gegeven aan het vliegend hert. Er zijn diverse mensen die bij het doorgeven van hun waarnemingen refereren aan een oproep. Van de landelijke media hebben in ieder geval het Reformatorisch Dagblad, de Telegraaf en Trouw aandacht besteed aan het vliegend hert. Voor het item in het Reformatorisch Dagblad heeft er een veldbezoek plaatsgevonden op de Veluwe, waar ook Gerrit Rekers bij aanwezig was vanwege zijn betrokkenheid bij het vliegend hert op de Veluwe.

In de tijdschriften Argus, Natura en het Natuurhistorisch Maandblad zijn inhoudelijke artikelen verschenen over het vliegend hert. Daarnaast zijn uitgebreide oproepjes verschenen in de tijdschriften Grasduinen, Natuurgids en Op pad. Zie de literatuurlijst voor een overzicht.

Op diverse websites zijn oproepjes en artikelen over het vliegend hert te vinden, deels zijn dit nog die van vorig jaar en deels zijn het nieuwe artikelen en of oproepjes van dit jaar. De belangrijkste websites voor het binnenkrijgen van waarnemingen, waarop een vernieuwde oproep dan wel een inhoudelijk artikel is geplaatst zijn die van het IKL (www.ikl-limburg.nl) en die van het natuurmuseum Nijmegen (www.natuurmuseum.nl). Op onze eigen website (www.naturalis.nl/vliegendhert) hebben we een extra pagina gezet met informatie over het voorkomen van het vliegend hert in de provincie Limburg.

Op de volgende twee e-mail nieuwsgroepen is een oproep geplaatst; insectinfolimburg@yahoogroups.com en geldersepoort@yahoogroups.com. De eerste betreft een groep mensen die in Limburg actief zijn en naar insecten kijken, de tweede betreft een groep mensen die zeer actief zijn in de Gelderse Poort, waaronder het Rijk van Nijmegen, en die onder andere naar insecten kijken.

VOORLICHTINGS DAG

Op 5 juli is er in Groesbeek een voorlichtingsdag gehouden over het voorkomen van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen. Het belangrijkste doel hierbij was het attenderen van de verschillende beheerders op het voorkomen van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen om zo meer waarnemingen binnen te krijgen. Een ander aspect van deze dag was het samenbrengen van de verschillende beherende instanties uit de omgeving om ze inzicht te verschaffen over de mogelijkheden met betrekking tot beheer en behoud van het vliegend hert in dit gebied. De Duitse bioloog Klaus Kretschmer van het Biologisch station im Kreis Wesel was bereid gevonden een lezing te geven over het voorkomen, beheer en behoud van het vliegend hert in Nordrhein-Westfalen.

De dag bestond uit een ochtenddeel met enkele lezingen en een middagdeel met een bezoek aan het Reichswald om de beheerders een beeld te geven van een geschikt biotoop voor het vliegend hert.

VELDWERK

Naast de excursie op de voorlichtingsdag zijn er nog enkele bezoeken gebracht aan het gebied. Dit veldwerk is gedaan voor een ander project, het soortbeschermingsplan voor de provincie Limburg. Dit is een samenwerkingsproject met bureau Natuurbalans, in opdracht van de stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen Limburg (IKL) en mogelijk gemaakt dankzij het programma 'Zuid-Limburg, Vitaal Platteland' met subsidie van de EU en de Provincie Limburg.

RESULTATEN

WAARNEMINGEN

In totaal zijn er dit jaar 298 waarnemingen binnengekomen, waarvan er 235 daadwerkelijk betrekking hebben op het vliegend hert. De overige waarnemingen betroffen of andere soorten of onduidelijk en oncontroleerbare waarnemingen. Er zijn 23 betrouwbare waarnemingen afkomstig uit het Rijk van Nijmegen, zie bijlage 4. Dit is bijna 10% van het totaal aantal binnengekomen waarnemingen wat erg veel is gezien de geringe oppervlakte van het gebied ten opzicht van de overige verspreidingsgebieden in Nederland. Van deze 23 waarnemingen zijn er 2 afkomstig uit 1962, 1 uit 2003 en de overige 20 uit 2005.

VOORLICHTINGSDAG

Alle belangrijke terreinbeherende organisaties uit de omgeving waren aanwezig. Daarnaast waren er ook nog enkele natuurliefhebbers aanwezig, zie bijlage 3 voor een volledige deelnemerslijst. De enige organisatie die niet aanwezig kon zijn was het Forstamt Kleve, de beheerder van het Duitse Reichswald, waar zich een grote populatie vliegende herten bevindt. Wel was er een vertegenwoordiger van het Duitse NABU naturschutzstation e.V. uit Kranenburg aanwezig.

VELDWERK

In totaal is het gebied vier keer bezocht. Het eerste bezoek vond plaats op 28 juni, hierbij is de voortplantingsplek ontdekt van de populatie in het Medisch centrum Dekkerswald nabij Groesbeek (fig. 1 en 5). Bij de betreffende boomstronken zijn enkele uitkruipgaten en dode dieren gevonden (fig. 2 en 3). De vondst van de dode exemplaren was de reden om op 5 juli, 4 en 30 augustus dezelfde plek nog een keer te bekijken. Bij alle bezoeken zijn dode exemplaren aangetroffen, alleen op 5 juli is er een levend vrouwtje gevonden, het dier bevond zich in één van de uitkruipgaten.

Figuur 1. Eén van de drie oude eikenstronken waar zich een populatie van het vliegend hert in bevindt.

Figuur 2. Twee uitkruipgaten van het vliegend hert.

Figuur 3. Twee koppen van mannetjes van het vliegend hert, beide slachtoffer van predatie door vogels.

Figuur 4. Een verkeersslachtoffer op het fietspad 'de Grensweg', 3 juli 2005. Foto Peter Eekelder.

DISCUSSIE

VERSPREIDING

De waarnemingen van afgelopen seizoen verduidelijken het verspreidingsbeeld in het Rijk van Nijmegen (Smit 2004). Naast de verschillende waarnemingen van volwassen individuen zijn er ook twee voortplantingsplekken met zekerheid vastgesteld: één op het terrein van het Medisch centrum Dekkerswald en één langs de Grensweg aan de zuidkant van het Reichswald. Beide betreffen vindplaatsen waar gedurende de laatste jaren jaarlijks verschillende vliegende herten zijn aangetroffen, soms een aantal tegelijk. Dit zijn naar alle waarschijnlijkheid niet de enige voortplantingsplekken in dit gebied. In figuur 5 zijn alle waarnemingen van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen en het aanliggende Duitse Reichswald aangegeven. De twee meest oostelijke vindplaatsen in Duitsland betreffen, gezien het groot aantal waarnemingen, vermoedelijk populaties.

De onderlinge afstanden tussen de verschillende deelpopulaties is vrij groot. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat het vliegend hert erg honkvast is en zich hooguit enkele honderden meters verplaatst (Pratt 2000, Sprecher Uebersax & Durrer 2001). Hierdoor is het van belang om in het tussenliggende gebied rekening te houden met het vliegend hert en waar mogelijk het aanbod aan ondergronds dood (eiken)hout te waarborgen danwel te vergroten. Op die manier kunnen de onderlinge deelpopulaties met elkaar verbonden worden om zo een goede en levensvatbare populatie te waarborgen.

VOORLICHTINGSDAG

Er is erg enthousiast gereageerd op de voorlichtingsdag in Groesbeek. Er is veel informatie verstrekt over de biologie en de verspreiding van het vliegend hert. Deze informatie heeft, in combinatie met het veldbezoek van die middag, voor de meeste mensen een goed beeld opgeleverd van de plekken waar het vliegend hert in het veld te vinden is.

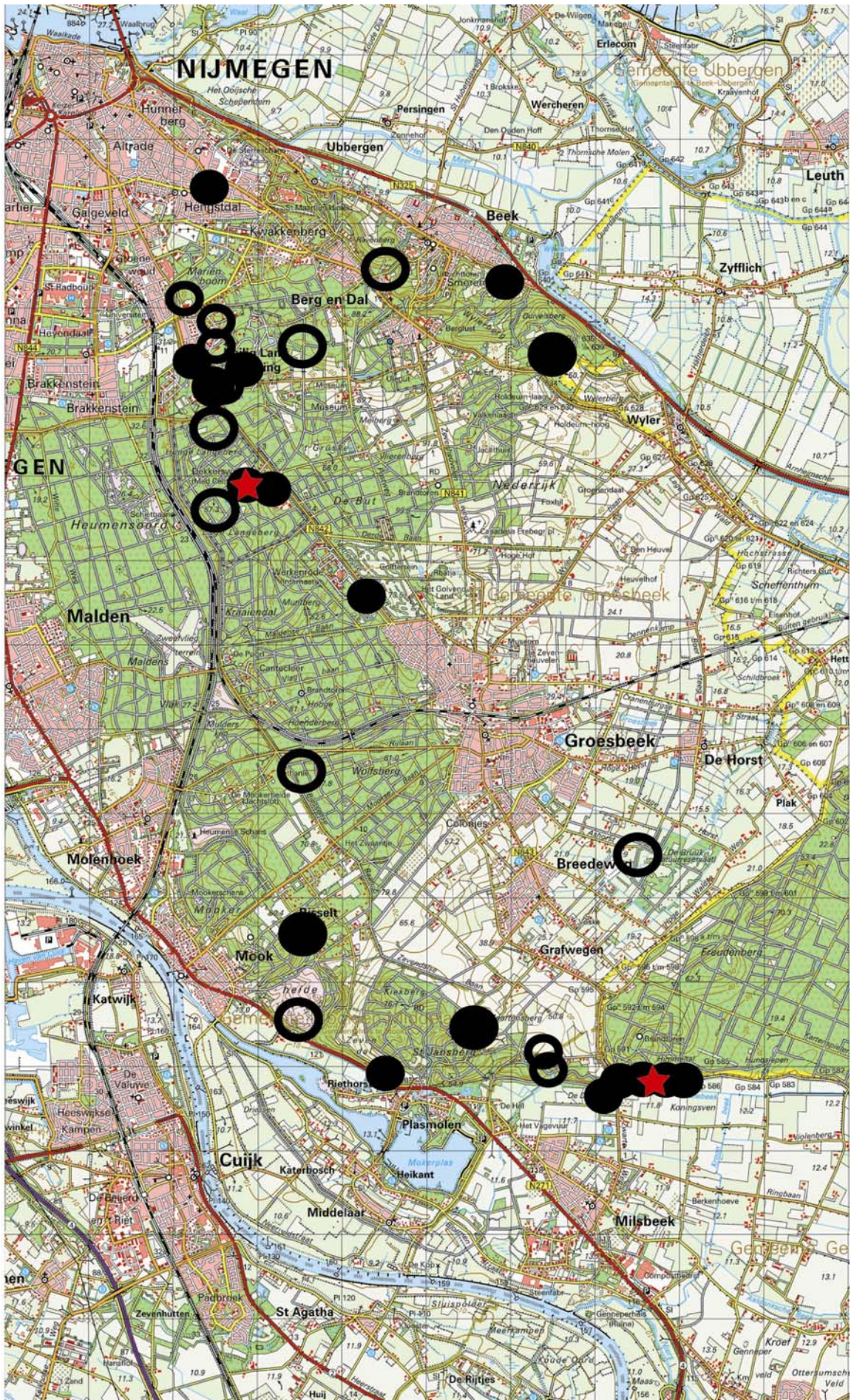
De bereidheid van de verschillende organisaties om zich in te zetten voor het vliegend hert is hoog. Wel leefde nadrukkelijk de wens nog eens concrete beheersvoorstellen op papier te hebben. In het kader van het soortbeschermingsplan voor de provincie Limburg zullen in ieder geval de Zuid-Limburgse populaties behandeld worden, waarbij ook concrete beheersmaatregelen voorgesteld zullen worden. Daarnaast is het de bedoeling een samenvattend artikel te publiceren in het tijdschrift 'De Levende Natuur', aangezien dit door veel beheerders gelezen wordt.

MORTALITEIT

Bij de populatie op het terrein van het Dekkerswald zijn er bij alle bezoeken dode dieren aangetroffen. Dit betrof altijd dieren die hun achterlijf misten, wat er op duidt dat het slachtoffers van predatie zijn, naar alle waarschijnlijkheid van vogels, zoals lijsters en kraaiachtigen, die het zachte achterlijf opeten maar de hardere delen zoals de kop en het borststuk ongemoeid laten (fig. 3). Ditzelfde is dit jaar ook waargenomen bij een populatie in Zuid-Limburg en is al eerder beschreven (Desmet & Van den Berghe 2001, Huijbregts 2002).

Een ander probleem, wat eveneens al eerder is beschreven, zijn de verkeersslachtoffers. Huijbregts (2003) meldt dit als een belangrijke bedreiging voor een populatie in een holle weg in Zuid-Limburg. Ook Hoekstra (1997) maakt melding van grote aantallen verkeersslachtoffers. Bij de populatie langs het fietspad 'de Grensweg' is gebleken dat niet alleen gemotoriseerd verkeer een bedreiging vormt, ook op dit fietspad zijn verschillende dode dieren aangetroffen (fig. 4).

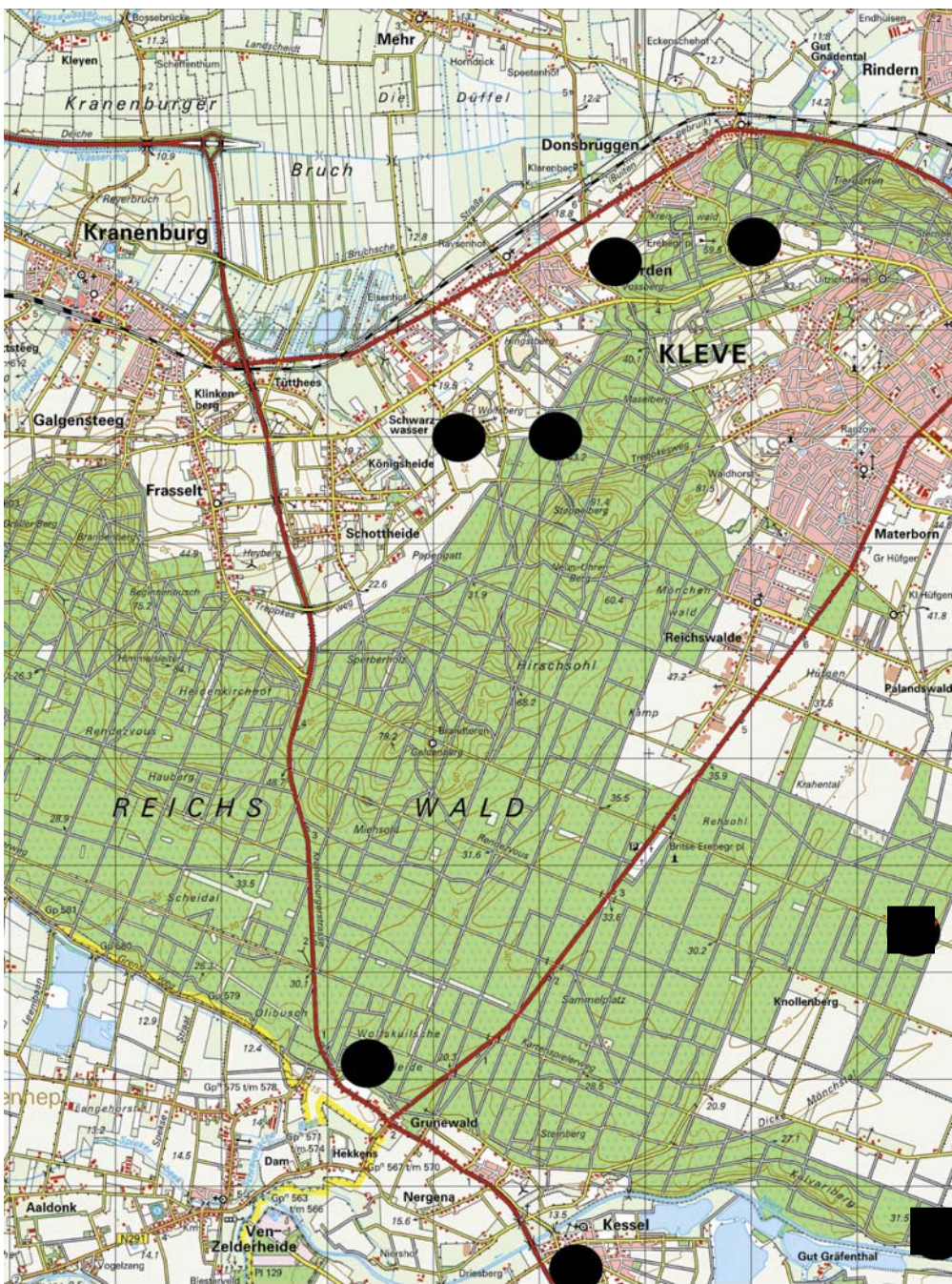

Figuur 5. Verspreiding van het vliegend hert in het Rijk van Nijmegen en het aangrenzende Duitse Reichswald.

- Waarneming < 2000
- Waarneming vanaf 2000
- ★ Broedboom 2005
- Vermoedelijke populatie, gezien het aantal waarnemingen

De grootte van het symbool zegt iets over de nauwkeurigheid van de waarneming, kleine symbolen hebben een nauwkeurigheid van minimaal 100 bij 100 meter, grote symbolen van 1 bij 1 kilometer.

De Duitse verspreiding is ontleend aan Kretschmer (2005).

AANBEVELINGEN

In navolging van het idee de aandacht voor de vier kernpopulaties jaarlijks te laten rouleren om zo het verspreidingsbeeld actueel te houden, is het aan te bevelen komend seizoen de aandacht te richten op het gebied de Mandermaten. Zowel Zuid-Limburg als het Rijk van Nijmegen hebben veel aandacht gehad dit jaar en vorig jaar is er veel aandacht geweest voor de Veluwe, terwijl het vierde kerngebied, de Mandermaten, de laatste keer in 2001 goed onderzocht is. Met een geringe inspanning van circa acht dagen kan het actuele verspreidingsbeeld van de Mandermaten geactualiseerd worden.

Het blijft zaak de binnenkomende waarnemingen te controleren. Ook dit jaar had zo'n 11% van de waarnemingen betrekking op misdeterminaties van andere keversoorten.

Een heel ander aspect dat onder andere uit het onderzoek van dit jaar naar voren is gekomen is de behoefte van beheerders aan concrete beheersvoorstellen voor het behoud van het vliegend hert. Daarom is het wenselijk een keer een synthese op papier te zetten over het vliegend hert waarin ook aandacht besteed wordt aan de beheersaspecten. Voor het Rijk van Nijmegen geldt dat er met het soortbeschermingsplan vliegend hert voor de provincie Limburg vermoedelijk voor een groot deel in deze behoefte wordt voorzien.

In vervolg op de werkzaamheden voor een soortbeschermingsplan vliegend hert in de provincie Limburg is het van belang soortgelijke initiatieven te stimuleren in de resterende twee provincies waar het vliegend hert nog voorkomt.

LITERATUUR

- Böhre, P. 2005. Gezocht: Vliegend hert. – Grasduinen juni 05: 6.
- Desmet, R. & K. Van den Berge 2001. Argonne, toekomst voor een verleden. – De Wielewaal, Turnhout, 216 pp.
- Hoekstra, B. 1997. Een populatie van het vliegend hert, *Lucanus cervus* (Coleoptera, Lucanidae) in Twente. – Entomologische Berichten 57: 93-95.
- Huijbregts, H. 2002. Het vliegend hert - een bureaustudie. – EIS-Nederland, Leiden.
- Huijbregts, H. 2003. Beschermd kevers in Nederland (Coleoptera). – Nederlandse Faunistische Mededelingen 19: 1-34.
- Kretschmer, K. 2005. Die Hirschkäfer in Nordrhein-Westfalen. – Powerpoint presentation.
- Pratt, C.R. 2000. An investigation into the status history of the stag beetle *Lucanus cervus* Linnaeus (Lucanidae) in Sussex. – Coleopterist 9: 75-90.
- Smit, J.T. 2004. Inhaalslag verspreidingsonderzoek Vliegend hert. – EIS-Nederland, Leiden.
- Smit, J.T. 2005a. Vliegende herten gezocht. – Natuurgids 43(3): 97.
- Smit, J.T. 2005b. Het vliegend hert *Lucanus cervus*. – Waarnemingenverslag Ongewervelden 2005: 77-78.
- Smit, J.T. 2005c. Nederlands meest imposante en beschermd insect: het vliegend hert. – Argus 2005(2): 21-23.
- Smit, J.T. & P. Hendriks 2005. Broedstoven voor Vliegende herten. – Natura 2005(2): 44-46.
- Smit, J.T., Krekels, R. & L.S.G.M. Verheggen 2005. Bescherming van het vliegend hert in Limburg. – Natuurhistorisch Maandblad 94: 117-120.
- Smith, W.H. 2005. Saplikker ontpopt zich als gladiator. – Reformatorisch Dagblad, 5 juli: 15.
- Sprecher Uebersax, E. & H. Durrer 2001. Verhaltensstudien beim Hirschkäfer mittels Telemetrie und Videoaufzeichnungen (Coleoptera, *Lucanus cervus* L.). – Mitteilungen der Naturforschenden Gesellschaften beider Basel 5: 161-182.
- Wesselink, M. 2005. “Vliegend hert”. – Op Pad Juni nr.

BIJLAGE 1

Voorbeeld van een oproep voor een natuurtijdschrift

Vliegende herten gezocht

Het vliegend hert is zonder twijfel een van de meest spectaculaire insecten van Nederland. Het mannetje kan wel 9 centimeter groot worden, waarbij met name de gewei-vormige kaken zeer opvallen. Het vliegend hert is wettelijk beschermd middels de Habitatrichtlijn. Om deze bescherming op een nuttige manier uit te kunnen voeren en zo de soort ook daadwerkelijk te behouden voor Nederland is meer informatie over zijn verspreiding nodig. In opdracht van het expertise centrum van het ministerie van LNV voert EIS-Nederland een onderzoek uit naar de verspreiding van het vliegend hert. Omdat de soort vaak in lage aantallen voorkomt is het gericht zoeken zeer arbeidsintensief en levert relatief weinig op. Om toch informatie over de verspreiding in ons land te krijgen wordt iedereen verzocht waarnemingen door te geven. Een soortgelijk initiatief in Gelderland was vorig jaar zeer succesvol en heeft 170 waarnemingen opgeleverd, waaronder een aantal van de Posbank waarvan gedacht werd dat de soort er verdwenen was. De larven van het vliegend hert leven van dood (eiken)hout, daarom komt de soort alleen voor bij loofbossen en houtwallen. De beste trefkans is op plekken op boomstammen waar de boom bloedt, meestal op enkele meters hoogte. De plekken zijn vaak iets donkerder van kleur. Het wondvocht wordt door de dieren gedronken en zijn daarom vaak op deze plekken aan te treffen. Het vliegend hert is actief van juni tot en met augustus. De volgende gegevens zijn van belang bij het doorgeven van waarnemingen: een korte beschrijving van het dier, de vindplaats (zo nauwkeurig mogelijk) en de datum. Verder is informatie over gedrag zeer interessant. Waarnemingen kunnen per e-mail of post doorgegeven worden aan: eis@naturalis.nl, EIS-Nederland, antwoordnummer 10430, 2300 WB Leiden.

Meer informatie over het vliegend hert is te vinden op:

www.naturalis.nl/vliegendhert

Foto: De mannetjes van het vliegend hert zijn te herkennen aan hun formaat en hun 'gewei'-vormige kaken. (Foto René Krekels).

Kaart: Verspreiding van het vliegend hert in Nederland.

BIJLAGE 2

De poster voor het Rijk van Nijmegen project

Vliegend hert gezocht in het Rijk van Nijmegen

Naast de twee grote gebieden Veluwe en Zuid-Limburg komt het spectaculaire vliegend hert ook nog voor op twee kleine plekken; in Twente en in de omgeving van Groesbeek, op de grens van Gelderland en Limburg. De afgelopen jaren heeft onderzoek uitgewezen dat het vliegend hert nog enkele goede populaties heeft in dit laatste gebied. In opdracht van het Expertisecentrum van het ministerie van LNV zal komend seizoen gekeken worden hoe de exacte verspreiding van het vliegend hert in dit gebied is en of er in de toekomst aansluiting bij de populaties in het Duitse Reichswald kan plaatsvinden.

Twee mannetjes van het vliegend hert aan de voet van een eik. Foto Gerrit Rekers.

Vorkomen

Het vliegend hert komt nog in vier verspreid liggende gebieden in Nederland voor. Twee daarvan betreffen relatief kleine gebieden op de grens met Duitsland. In het Rijk van Nijmegen (Groesbeek) zijn de meeste waarnemingen afkomstig uit de beboste omgeving.

Verspreiding van het vliegend hert in Nederland vanaf 2000. Het raster geeft de positie van de detailkaart aan.

Vindplaatsen van het vliegend hert in de omgeving Nijmegen. Open symbolen betreffen waarnemingen van voor 1990, gesloten van daarna. Kleine symbolen zijn waarnemingen met een nauwkeurigheid van 100 bij 100 meter, grote van 1 bij 1 kilometer. Topografische ondergrond: copyright © 2005 Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn.

Herkenning

Naast het vliegend hert zijn er nog enkele grote kevers, zoals de meikever en de neushoornkever. Deze zijn echter vaak iets kleiner en missen bovendien altijd de formidabele kaken van het mannetje van het vliegend hert.

Meikever. Foto René Krekels.

Neushoornkever. Foto Theodoor Heijerman.

Oproep

Hierbij willen wij eenieder oproepen om waarnemingen van het vliegend hert door te geven, het liefst voorzien van een foto. De gegevens die we in ieder geval graag ontvangen zijn: 1 het geslacht; 2 het aantal individuen; 3 de datum; en 4 een zo nauwkeurig mogelijk omschreven vindplaats. Ook aantekeningen over het gedrag zijn zeer welkom. Vergeet niet uw naam en e-mailadres of telefoonnummer te vermelden, zodat eventuele details nagevraagd kunnen worden. Oude waarnemingen en waarnemingen uit andere provincies zijn uiteraard ook welkom.

U kunt uw waarnemingen sturen naar:
EIS-Nederland, Antwoordnummer 10430, 2300 WB Leiden (geen postzegel nodig), e-mail eis@naturalis.nl

Meer informatie over het vliegend hert is te vinden op: www.naturalis.nl/vliegendhert

BIJLAGE 3

Deelnemerslijst voorlichtingsdag Vliegend hert

Naam	Organisatie
Klaus Kretschmer	Biologische station im Kreis Wesel e.V.
Leen Bakker	Natuurmonumenten Zuid Limburg
Cor Folkertsma	Staatsbosbeheer Overassel, Rijk van Nijmegen zuid
Hans Hengeveld	Geldersch Landschap, Rijk van Nijmegen, Rivierengebied
Denis Frissen	Bosgroep Zuid Nederland, Nuenen
Lieke Vullings	IVN Rijk van Nijmegen
Ger Eikholt	Landelijke Insectenwerkgroep KNNV afd. Nijmegen
Gerrit ten Haaf	Natuurmonumenten
Jan Eikholt	Agrarisch Landschap en Natuurvereniging "De Ploegdriever"
Rob Felix	Bureau Natuurbalans
Mark Zekhuis	Landschap Overijssel
René Krekels	Bureau Natuurbalans
Johan Thissen	Werkgroep Ketelwald
Henny Brinkhof	Werkgroep Ketelwald
Dietrich Cerff	NABU Naturschutzstation e.V.
Hugo Berns	Fotograaf
Theo Dikker	Provincie Gelderland
Ronald Zollinger	Werkgroep Ketelwald
Ewoud van der Ploeg	Van Hall, student
Paulus Schotten	Fotograaf
Mieke Schurink	IVN
Gé Nieuwmeijer	IVN
Jan Meesters	Staatsbosbeheer
Paul Leenders	IVN / Landschapsbeheer Groesbeek
Wiet Fliervoet	Insectenwerkgroep KNNV / Natuurmuseum Nijmegen
Theo Wijers	Staatsbosbeheer
David Lau	Bosgroep Zuid Nederland
Paul Hendriks	Liefhebber

BIJLAGE 4

Waarnemingen van het vliegend hert uit het Rijk van Nijmegen 2005

Geslacht	Aantal	Vindplaats	Amersx	Amersy	Dag	Maand	Jaar	Waarnemer
Man	1†	Mook-Middelbaar, St. jansberg	192	417	16	6	1962	Jan Spies
Vrouw	1†	Mook-Middelbaar, St. jansberg	192	417	16	6	1962	Jan Spies
Vrouw	1	Groesbeek, Dekkerswals	189,919	423,875	30	6	2005	Felix & Van Hoof
Vrouw	1†	Reichswald	195,0	416,8	3	7	2005	Peter Eekelder
Man	1	Milsbeek, St. Jansberg	194,1	416,7	20	6	2005	Theo Bakker
Man	1	Heilige Landstichting, Josuelaan 2	189,1	425,3	27	6	2005	Huub Schoot
Man	1	Reichswald	194,4	416,8	24	6	2005	Zekhuis, Ketelaar, Bouwman & Van Eijk
Man	1	Heilige Landstichting	189,6	425,1	25	6	2005	Wouter Helmer
Man	4	Reichswald, Grensweg	194,5	416,9	14	6	2005	Bert Janssen
Man	1	Reichswald, Grensweg	194,7	416,8	24	7	2005	Peter Eekelder
Man	1	Reichswald, Grensweg	194,5	416,8	24	7	2005	Peter Eekelder
Vrouw	2†	Reichswald, Grensweg	194,75	416,8	24	7	2005	Peter Eekelder
Vrouw	3	Reichswald, Grensweg	194,5	416,8	31	7	2005	Peter Eekelder
Vrouw	1	Reichswald, Grensweg	194,75	416,8	31	7	2005	Peter Eekelder
Man	2†	Reichswald, Grensweg	194,5	416,8	3	8	2005	Peter Eekelder
Vrouw	1	Grensweg	194,314	416,811	21	6	2003	Weekend 2003
Vrouw	5†	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	5	7	2005	Smit, Krekels, Felix & Zekhuis
Man	6†	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	5	7	2005	Smit, Krekels, Felix & Zekhuis
Vrouw	1†	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	4	8	2005	J.T. Smit
Exm.	3†	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	30	8	2005	J.T. Smit
Man	5†	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	28	6	2005	J.T. Smit & R. Krekels
Vrouw	1†	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	28	6	2005	J.T. Smit & R. Krekels
Vrouw	1	Groesbeek, Dekkerswald	189,919	423,875	5	7	2005	Smit, Krekels, Felix & Zekhuis